

egoscoop

Dit artikel is afkomstig uit het
tijdschrift Egoscoop, themanummer Pedagogische Tact
Jaargang 14, nummer 04

Deze Egoscoop is na te bestellen via
www.onderwijsmaakjesamen.nl/webwinkel

HOE DERTIG CULTUREN

in EEN *passen*.

Door
Ingrid van Reede van Oudtshoorn

De context is Amsterdam Osdorp, een wijk met voornamelijk allochtone inwoners met veel sociale problemen, zoals: werkloosheid, geen opleiding, laag inkomen, slechte beheersing van de Nederlandse taal, eenoudergezinnen, vandalisme, criminaliteit en geweld. De buurt en schoolpopulatie is zeer divers met betrekking tot de achtergronden, cultuur, taal, gewoonten, religie en bestaat uit ongeveer dertig verschillende nationaliteiten.

Roland Schut, ex-directeur, over de Sint Lukasschool: "In deze school is een cultuur gecreëerd, waarin alle verschillende culturen passen.

De musical is hier een voorbeeld van: De kinderen in groep acht wilden een musical, maar herkenden zich niet in de verhalen en de personen in de standaardmusicals. De oplossing was: de musical helemaal zelf maken. Niet alleen liedjes, decors en kleding, maar ook het verhaal. De kinderen kwamen met hun eigen verhalen, waarvan uiteindelijk één verhaal werd gemaakt.

De kleurrijke school, als oase in de jungle

"Ik liep eens met een vriend op straat en kwam een groep Marokkanen in de puberleeftijd tegen. Ze liepen, al vanaf zo'n honderd meter, zich uitdagend en provocerend te gedragen. We voelden spanning keken elkaar aan en zeiden: "wat er ook gebeurt, we lopen gewoon door." Toen we dichterbij kwamen, be kroop ons het gevoel dat het wel eens fout kon gaan. Maar vlak voordat we echt bij elkaar zijn hoor ik ineens: "hé meester!" Twee jongeren die ik in de klas heb gehad. Ze sprongen op mijn nek en spraken opeens keurig netjes. "Hoe is het met u, meester?"

Roland: "Ik had de indruk dat de kinderen op school het gevoel hebben, als in een oase middenin de jungle van de buurt te zijn. Ik denk vooral dat ze zich op school gehoord en gezien voelen. Dat is heel bijzonder voor hen. Ze weten dat ze op school aandacht krijgen. En daarbij weten ze ook waar ze aan toe zijn. Vrijheid en verantwoordelijkheid binnen bepaalde afspraken. Dit blijft helaas beperkt tot de schoolwereld. Zo gauw ze op straat komen, gelden andere regels. Ik begrijp dan dat kinderen zich anders gaan gedragen.

Dat is een maatschappelijk probleem. Heel veel van die jongens en meisjes leven tussen twee culturen. Ze willen graag echt ergens bij horen."

Klimaat scheppen

"Ik herinner me een ochtend waarop het opeens heel dik begon te sneeuwen. Een meisje, pas uit Afrika gekomen, ging langzaam staan, zoals in vertraging. Ze loopt naar het raam en kijkt naar de sneeuw. Nooit eerder had ze sneeuw gezien. En alle kinderen in de klas zagen het. Ze werden er stil van. En ik liet het gebeuren."

Roland: "Volgens mij maak je als leerkracht voordurend keuzen: ingrijpen of niet? In dit geval was het vrij duidelijk. Ik realiseerde me op dat moment hoe bijzonder sneeuw was voor dat kind en ik liet het gebeuren. Het mooie was dat wij, de andere kinderen en ik, op dat moment ook een soort verwantschap voelden. Geen gegiechel of geklets, maar stilte en elkaar even

aankijken. Ik ben ervan overtuigd dat dit te maken heeft met je manier van onderwijs geven. Pas als je een dusdanig onderwijsklimaat hebt, waarin iedereen zich verbonden met elkaar voelt, dan kan dit gebeuren. Zo'n klimaat ontstaat niet vanzelf, maar moet gecreëerd worden."

Interactie

"Vrijwel tegelijkertijd kreeg ik drie nieuwe kinderen in de klas, één uit China, één uit Peru en een kind uit een Afrikaans land. Zij spraken natuurlijk geen Nederlands. Ze konden elkaar ook niet verstaan, maar voelden wel dat ze ongeveer dezelfde positie hadden. Er groeide een soort verwantschap, omdat ze alle drie in hetzelfde schuitje zaten. De kinderen hadden enorm lol met elkaar. Prachtig hoe zij, zonder elkaars taal te spreken, toch met elkaar communiceerden en zich fijn konden voelen in een nieuwe context. Dan zeg ik als leerkracht niet dat ze stil moeten zijn."

Roland: "Het gaat mij om de interactie. Je kunt niet afstemmen als er geen interactie is. Daarbij ga je uit van je eigen professionaliteit, van wat jij denkt dat juist is en van jouw gevoel. Afstemming krijgt vorm in je pedagogische reactie. Bijvoorbeeld: een kind maakt veel fouten met de tafelsommen. Je legt het dan nog eens uit. Soms voel je dat er een andere reden is voor de fouten. Dáároveň ga je dan in gesprek; niet over de sommen. Het is voortdurend vertrouwen op je professionaliteit en je eigen intuïtie en afstemmen op de kinderen. Dat maakt onderwijs heel persoonlijk. De leerkracht is zelf het allerbelangrijkste. Niet de methode, de materialen of de school."

Intenties zie je terug in de verhalen van de kinderen

Roland: "Ouders en kinderen durfden niet makkelijk naar mij, als directeur, toe te komen, terwijl ik graag wilde dat iedereen zich vrij voelde om mij aan te spreken. Ik heb tien jaar lang buiten gestaan, om iedereen 's ochtends te verwelkomen en contact te maken. Hierdoor durfden ouders en kinderen me op een gegeven moment vragen te stellen en dingen te zeggen. Ik kende vrijwel alle kinderen bij naam. Op een gegeven moment kende ik de kinderen zo goed, dat ik wist hoe ik het best contact met ieder kon maken. Met de één kun je een grapje maken

Het wij-gevoel onder druk

"De eerste keer dat ik opeens het onderscheid, tussen wij en jullie, hoorde, was tijdens de golfloorlog. De verschillende Moslimkinderen maakten van de ene op de andere dag dat onderscheid. Wij waren verbaasd: gisteren waren we allemaal nog wij en vandaag zijn we wij en jullie. Dat onderscheid is nooit meer echt verdwenen."

Roland: "Het maken van onderscheid is steeds sterker geworden door negen september, de moord op Fortuyn en de moord op Van Gogh. Deze gebeurtenissen hebben geleid tot aantasting van het gevoel van verbondenheid in de school. Met andere woorden: onder invloed van de maatschappij en de media, kwam het wij-gevoel onder spanning te staan. Als een kind in de klas zegt: ik heb een hekel aan Marokkanen. Moet je dat accepteren? Mogen alle meningen er zijn? Dat is een lastige vraag, want in hoeverre kún je alle meningen accepteren? Ik denk dat de grens ligt bij: als het ten koste van anderen gaat. Maar het blijft zoeken naar de juiste weg, samen met leerlingen, leerkrachten en ouders. Er is geen recept."

Moeilijke gesprekken

"Na de moord op Fortuyn reed ik met een paar kinderen naar een schoolvoorstelling. De kinderen in de auto praatten over de moord. Ik hoorde: "ik ben blij dat hij dood is, want hij wilde ons het land uit hebben." En: "mijn vader zegt ook dat het goed is." Ik dacht: "Dat is hun verteld of zo hebben zij het begrepen, maar hoe reageer ik daar nou op?" Ik stelde de kinderen vragen: "waarom vind je vader dat het goed is? Wat vind jij ervan?" Zo kwamen we met elkaar in

gesprek."

Roland: "Ook met dit soort moeilijke onderwerpen is de uitdaging luisteren en afstemmen, om uiteindelijk met

elkaar in gesprek te raken. En dan is het de professionaliteit en tact van de leerkracht die het gesprek richting geeft. Het is belangrijk dat je oprecht geïnteresseerd het gesprek leidt. Daarin mag je ook je mening geven. Dus niet je mening opdringen, maar wel uitleggen en de balans vinden in echtheid, aanvaarding en empathie. Soms kun je als leerkracht letterlijk een stap terug doen in het gesprek. De kinderen zijn dan op zo'n goede manier met elkaar in discussie geraakt, dat ze naar elkaar luisteren. Geen ruzie maken. Dan is je aanwezigheid op de achtergrond voldoende. Erbij zijn, niet aanwezig zijn."

Cultuur van vragen stellen en niet oordelen

"Ik heb eens meegemaakt dat het Kerstfeest samen viel met het Suikerfeest. Er waren ouders die vonden dat het Kerstfeest moest wijken. Andere ouders waren het er niet mee eens. Het werd een echt discussiepunt. Op het schoolplein kwamen boze ouders naar me toe. Ik luisterde en stelde vragen. Maar voordat ik mijn mening kon geven, kwamen er andere ouders bij die met hen in gesprek gingen. Ik kon letterlijk weer een stap achteruit zetten. Het werd een SuikerKerstfeest."

Roland: "Nieuwsgierigheid is een cultuur geworden. Het heeft te maken met empathisch vermogen en een ervaringsgerichte houding. Voortdurend vragen stellen en niet oordelen. Als ik klassenbezoeken deed,

en tegen de ander zeg je: opschieten want je bent weer te laat. Dat gaf het gevoel van wij-samen."

stelde ik vooral vragen, bijvoorbeeld: “waarom reageerde je zo op dat kind?” Door voortdurend vragen te stellen, zet je mensen aan het denken. Als dat een cultuur is geworden, wordt voortdurend aan elkaar gevraagd: “waarom doe je dat op die manier?” Dan daag je mensen uit om voortdurend na te denken over eigen handelen, bevredig je je eigen nieuwsgierigheid en is een oordeel niet meer nodig.”

Humor

“Ik had een klassenbezoek bij een leerkracht toen opeens een medewerkster met een rood hoofd binnenkwam. “Je moet nu komen want er zit een vader voor de deur van je kantoor en die is heel boos.” Ik zag een grote kale kerel met tatoeages zitten. Ik kende de man. Ik had hem een jaar geleden ontmoet. Ik herinnerde me een Amsterdams dialect, directheid en veel humor, maar ik wist ook dat hij agressief kon zijn en dat hij net zes maanden in de gevangenis had gezeten. Ik zag gespannen schouders, opgepompte spieren en een boos gezicht. Ik dacht in een fractie van een seconde: “wat wordt mijn eerste reactie?” Bijna vanuit intuïtie sla ik hem amicaal op de schouder en zeg: “wat ben jij lelijk geworden!” En daarna meteen: “kopje koffie?” Ik zag de schouders zakken. Hij lachte bulderend en liep met me mee.”

Roland: “Humor is belangrijk. Met humor kun je veel zeggen. Je kunt een grapje maken, maar de boodschap is duidelijk. Ook als ze de taal niet spreken. Kinderen kunnen dat zeker, omdat ze voelen of je het goed met ze voor hebt. Ook als je als leerkracht een fout maakt of ze de schuld geeft van iets wat ze niet hebben gedaan. Ze weten dat het uit een goed hart komt. Ze zullen het je vergeven, omdat ze weten dat het vanuit het juiste gevoel is gedaan.”

Jezelf zijn

“Het was één van de eerste jaren dat ik les gaf. De inspecteur kwam destijds onverwacht op bezoek. Directeur had

gezegd: “als hij komt, dan stuur ik een kind langs met een code: het gras is groen.” Ik schoot meteen in de stress toen de code me bereikte. Ik had een leuke, maar drukke groep zes. Ik had een paar seconden de tijd om de kinderen te instrueren voor de inspecteur het lokaal binnenkwam: “even geen vragen stellen en grapjes maken, maar hard werken en stil zijn.” Ik had een goede band met de kinderen en ik denk dat ze dachten: “als jij het zegt, doen we dat.” Tot mijn opluchting was het drukste kind die ochtend niet op school. Naar mijn idee liep het allemaal goed, totdat Abat binnenkwam. Abat, een Turks jongetje dat plat

Amsterdams praatte. Hij had veel humor, maar was heel druk en impulsief. Hij moest altijd even zijn verhaal aan mij vertellen voor hij kon werken. Ik liep meteen naar hem toe en zei: “ga lekker zitten en meteen gaan werken.” Hij voelde meteen dat iets anders was, ging zitten en keek om zich heen. Hij pakte zijn spullen en werkte vijf minuten. Toen stak hij zijn vinger op en zei: “meester, wat doet u raar! Komt het door die meneer daar?” Hij stond op en liep naar de inspecteur en zei: “wat kom je doen, opa?” Ik kreeg een rood hoofd en voelde me heel ongemakkelijk.”

“Ik ben ervan overtuigd dat kinderen volwassenen snel doorzien. Kinderen prikken vroeg of laat door je heen. Ik denk vroeg. Je zult jezelf moeten zijn. Authentiek zijn en geen spelletje spelen, zijn dingen die ik heel belangrijk vind. Ik geloof dat de manier waarop je met kinderen omgaat veel over jezelf zegt. Daarvoor moet je jezelf kennen en af en toe de confrontatie met jezelf aan

durven gaan. Jezelf afvragen: waarom doe of zeg ik het zo? Wat zit daarachter? Weten wat je belangrijk vindt en dat uitdragen in jouw manier van omgaan met de mensen, vraagt zelfbewustzijn van leerkrachten.”

Vanuit verbondenheid omgaan met verschillen

“We hebben in het team een discussie gevoerd over de waarden en gelijkheid. Over iedereen gelijk behandelen. Het werd een hele mooie discussie, omdat we ons ervan bewust werden dat het niet gaat om gelijk, maar om gelijkwaardig. Dat verschil maakt helder wat we eigenlijk bedoelen. Alle kinderen verschillen en juist door verschillend met ze om te gaan, behandel je ze gelijkwaardig.”

Roland: “Verschillen moet je niet uit de weg gaan. Die zijn er nou eenmaal. Dat heeft niet alleen te maken met andere culturen en gewoonten, ook Nederlandse kinderen verschillen van elkaar. Door die verschillen te zien, te benutten en niet als probleem te zien, wordt het geen issue. Er werd bij ons ook nooit over gesproken. Wel over ons doel om kinderen op te voeden tot actieve en betrokken burgers voor de toekomst die een constructieve bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij. Door voortdurend in contact te blijven met alle kinderen en te proberen iedereen erbij te betrekken, geef je het gevoel dat je erbij hoort en ga je ontkoppeling tegen. Verbondenheid is bij ons altijd het sleutelwoord geweest tussen alle partijen, maar dat is niet altijd zo bewust uitgesproken.”

Roland Schut is docent Pedagogisch Tact bij NIVOZ

Ingrid van Reede van
Oudtshoorn
ingridvanreede@vanoudtshoorn@
xs4all.nl